

УДК 94:378.4.096:2.011.3-051.014.543:323 (477.83.25) “1870/1918”

ПРОФЕСІЙНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД І МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ТЕОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1870–1918)

Галина МАТВІЄНКО

Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра давньої історії України та архівознавства

Стаття присвячена проблемі професійного та національного складу викладачів теологічного факультету Львівського університету, а також їх матеріальному забезпеченню протягом останнього 30-ліття XIX ст. і до 1918 р. Дохід викладачів-теологів визначався постановами Міністерства Віровизнань і Освіти щодо навчальних предметів та їх фінансування, а будь-які зміни з цього приводу, погоджувалися деканатом факультету із Галицьким Намісництвом. Кількість студентів теологічного факультету та їх національність, також впливала на оплату праці викладачів.

Ключові слова: Львівський університет, теологічний факультет, професор, доцент, асистент, ад'юнкт, українці, поляки, матеріальне забезпечення.

Львівський університет входив до числа вищих шкіл Австро-Угорської імперії. Професорсько-викладацький склад університетів формувався з професорів, доцентів, асистентів та ад'юнктів. Професори поділялися на звичайних (ординарних), які, як правило, очолювали кафедри; надзвичайних (екстраординарних) і почесних. Перші дві категорії затверджувались імператором за клопотанням Міністерства Віровизнань і Освіти (МВіО) та поданням колегії професорів. Вони належали до шостого і сьомого рангу державних службовців. Наукова та педагогічна кваліфікація звичайних та надзвичайних професорів, фактично не різнилася. Вони входили до керівного органу вищої школи – колегії професорів, яка обиралася на один рік і займалася вирішенням кадрових питань, затвердженням навчальних планів і програм, присудженням наукового ступеня доктора наук, відкриттям кафедр, зарахуванням студентів¹.

Професори могли виходити на пенсію у віці 65 років, хоч їм дозволялося працювати і до 70. При цій умові вони могли здобути звання почесного професора, що однак траплялося рідко, оскільки ними ставали, наприклад, галицькі намісники, які працювали в університеті за сумісництвом².

У 1900/1 н. р. у Львівському університеті було: 49 звичайних професорів, 19 надзвичайних, 37 приватних доцентів і 42 асистенти; вже у 1906/7 н. р. їх стало – 57 звичайних професорів, надзвичайних – 22, приватних доцентів – 52, асистентів – 51³. Згідно зі статистикою 1907 р., на теологічному факультеті числилося 8 звичайних та 1 надзвичайний професори. Цей показник був найнижчим у порівнянні з іншими факультетами. Однак, кількість звичайних

професорів теології Львівського університету становила золоту середину з-поміж інших богословських факультетів вищих шкіл Австро-Угорської імперії і була рівною із Прагою та Гразем.

Кількість професорів в австрійських університетах⁴

Міста	теологія		право		медицина		філософія		Ра- зом
	звич.	над- звич.	звич.	над- звич.	звич.	над- звич.	звич.	над- звич.	
Відень	9	1	19	9	24	11	51	19	143
Граз	8	–	13	2	14	4	30	8	79
Інсбрук	9	–	10	1	14	4	26	8	62
Прага нім.	8	–	12	3	15	10	30	11	89
Прага чес.	8	–	15	3	16	10	31	12	95
Львів	8	1	15	4	14	2	24	7	75
Краків	7	1	13	4	15	6	36	3	85
Чер- нівці	–	–	8	4	–	–	20	1	33

Доценти поділялися на штатних (платних) і приватних. Їх призначало МВіО за поданням колегії професорів. Доценти не вважалися державними службовцями і суттєво обмежувалися в управлінні факультетом. Вони лише мали право голосу при виборах декана чи ректора. Для здобуття доцентури – тобто права викладати у вищому навчальному закладі (*venia docendi*), необхідно було стати доктором наук і після 3-х років пройти габілітацію, а саме – захистити самостійну наукову розвідку, скласти колоквіум зі спеціальності і прочитати пробну лекцію перед комісією та професорською колегією. Після затвердження кваліфікації Міністерством, кандидат ставав габілітованим доцентом і мав право очолювати кафедру⁵.

Національне забарвлення теологічного факультету виглядало наступним чином. У переважаючій більшості, викладачі університету були поляками за національністю. Каталоги студентів теологічного факультету, від 1879 р. фіксують лише кілька прізвищ викладачів українців. Серед них слід вказати викладача о. Йоана Величка і доктора Івана Бартошевського. О. Іван Величко викладав катехетику і методику у руській мові. Протягом 1879 – 1886 рр. його заняття відвідували від 26 до 41 студентів. Доктор Іван Бартошевський викладав пастирське богослов'я⁶ і християнську педагогіку⁷. Конкретні дані про це унаочнює таблиця⁸.

Викладач	Рік	Кількість студентів
О. Іван Величко	1879	26
	1879/80 ⁹	32
	1881 ¹⁰	27
	1882 ¹¹	33
	1882/3	46
	1883/4 ¹²	36 звільнених від оплати
	1885	37
	1885/6 ¹³	41
Др. Іван Бартошевський ¹⁴		
	1883/4	38
	1884	38
	1884/5	37
	1885	41
	1885/6	42

На даному етапі дослідження слід зазначити, що українців, які викладали на теологічному факультеті у 1900/1 н. р. було 9, а в 1913/14 н. р. – 11. 3-поміж них, у зимовому семестрі 1913/14 н. р. згадуються звичайні професори Іван Бартошевський та Йосиф Комарницький, а також викладач-священик Ілля Гузар. Попри таку картину, до 1914 р. на теологічному факультеті Львівського університету числилося лише 2 звичайних професори українці та по одному викладачеві у 1900 і 1914 рр., тоді, як на юридичному у 1900 був лише 1 звичайний професор, а у 1914р. – 2; 2 приват-доценти – у 1900, в 1914 – 1; на філософському – відповідно 2 – у 1900 і 3 звичайних професори – у 1914 рр., 1 надзвичайний професор – у 1900 р. і 2 приват-доценти у 1914 р. Отже, за підрахунками В. Благого, кількість викладачів українців у Львівському університеті зросла лише на двоє, тоді як усіх викладачів – на 77 осіб¹⁵.

Викладачі університету належали до державних службовців, могли мати звання ц.к радників, а їх матеріальне забезпечення було досить високим. У своїй роботі присвяченій історії Львівського університету Л. Фінкель інформує про те, що професори університету отримували зарплатню у розмірі 1200, 1400, 1800 зл. Найнижчу з-поміж усіх викладачів мали професори теологи – 500 – 600 зл. Для порівняння, звичайні професори філософії діставали 1000 зл., надзвичайні – 600 – 800 зл., професори правники – 1200 зл., медики – від 600 до 1200 зл. в залежності від тих кому викладали – майбутнім професорам медицини чи хірургам. Гімназійні викладачі отримували 350 – 500 зл., тоді як губерніяльні радники отримували 1600 – 2000 зл.¹⁶

На матеріальне забезпечення викладачів впливали також студенти. Вони вносили плату за навчання, яка надходила до державної казни, формуючи при цьому так звану шкільну таксу¹⁷. Згідно з розпорядженням Міністерства віровизнань і освіти, з неї виділялася дотація для вищих шкіл. Практично, звичайним і надзвичайним професорам, а також штатним доцентам зарплату виплачувала держава. Усі інші викладачі отримували надходження з фонду вищої школи. З огляду на вищевказане, важливими видаються наступні факти, які свідчать про безпосереднє матеріальне забезпечення викладачів-теологів Львівського університету.

У 1870 р. міністр віровизнань і освіти затвердив своїм розпорядженням (від 21 березня) професора догматики теологічного факультету Сильвестра Сембратовича, провізоричним доцентом фундаментальної теології з річною оплатою 500 злотих, при умові, що Львівські митрополичі ординаріати обох обрядів (римо- і греко-католицький) не відмовлять професору у наданні церковного доручення до викладання того предмету. Водночас, у цій ситуації міністр звертається і до колегії професорів повідомляючи, що виплата професору на майбутнє (від 1 січня 1870 року) має відбуватися з наукового фонду¹⁸. У 1889 р. ц.к. Намісництво надсилає наказ до Головної крайової каси, в якому йдеться про виплату кс. доктору Альберту Філярському і кс. доктору Клементу Сарніцькому річних 2400 зл. за їхню працю¹⁹. Відомий також рескрипт міністра віровизнань і освіти (від 8/7 1886 р.) до Головної каси, з вимогою виплати від 1/10 1886 р. новозатвердженому звичайному професору канонічного права Львівського університету Юзефу Кашніці квоти, у розмірі 2400 зл., а також додатку активального – 480 зл. у місячному платежі²⁰. Оскільки професору довелося змінити місце праці і приступити до виконання своїх викладацьких обов'язків у Львівському університеті, то йому надавався теж окремий рахунок на покриття витрат при переселенні з Варшави до Львова – 500 зл., які він отримав ще до кінця того ж 1886 р.²¹.

МВіО могло виключним розпорядженням звільняти професорів від сплати службового податку. Так, від 21 лютого 1887 р. професор Ю. Кашніца звільнявся від сплати службової такси у розмірі 700 зр. Про це було повідомлено деканат факультету рескриптом міністра віровизнань і освіти, а саме питання вирішувалося в узгодженні з Намісництвом і Головною касою у Львові²². Сплата службового податку звичайного професора Ю. Кашніці виглядала наступним чином:

- 24 листопада 1886 р. – 116 зл. 70 ет.,
- 1 грудня 1886 р. – 58 зл. 33 ет.,
- 1 січня 1887 р. – 58 зл. 33 ет.,
- 1 лютого 1887 р. – 58 зл. 33 ет.,
- 1 березня – 58 зл. 33 ет.

В результаті нараховувалося виплачених 350 зл. 2 ет.

Завдяки збереженому документальному підтвердженню доходів того ж професора Кашніці, можемо прослідкувати подальший розвиток його фінансових справ. Ц. к. крайова Дирекція скарбу у Львові звернулася (23/4 1887) до Крайової каси, щоб остання стягнула податок з доходів професора від 1 листопада 1886 р. до кінця березня 1887 р. у квоті 4 зл. 50 ет.²³

На 1887/8 н.р. професора Кашніцу було обрано колегією професорів та затверджено Міністерством, деканом правничого факультету²⁴. Однак, вже 7 жовтня 1887 року звичайний професор церковного права помер²⁵. Його дружина Ізабелла одразу ж переїхала мешкати до Кракова, звідки вже 10 грудня 1888 р. надсилала звернення до академічного сенату Львівського університету про підвищення їй пенсії, з огляду на навчальну та наукову діяльність померлого чоловіка. Мотивувалося це все потребою коштів на виховання п'ятьох дітей: Павлини, Марії-Ізабелли, Софії і синів Станіслава та Казимира²⁶. На жаль, подальшу долю родини професора Кашніці не вдалося прослідкувати.

Конкретніші відомості про фінансове забезпечення професорів наводить особова справа професора Львівського університету Владислава Абрагама. Постанова Міністерства Віровизнань і Освіти від 10 жовтня 1888 р., затвердила його надзвичайним професором канонічного права і призначила квоту 1500 зл., а також – річний додаток 420 зл.²⁷ Вже через два роки він став звичайним професором і його місячний дохід становив 1800 зл. та додаток активальний – 480 зл.²⁸ До зарплатні професора зараховувався ще додаток за вищі студії у розмірі 20% від загальної державної плати²⁹. Отже, такий дохід був досить високим, у порівнянні із тими хто викладав на теологічному факультеті. До цього слід додати, що професор Абрагам славився великою ерудицією та здібностями і здобув ступінь доктора права у Краківському університеті, студіював церковне право у Берліні³⁰, а науковий ступень “*veniam legendi*” здобув досить рано – у віці 26 років.

Від 1907 р. ввійшла у розпорядження постанова Міністерства Віровизнань і Освіти, яка регулювала оплату викладачів спеціальним додатком (від 5 до 11 рангу). Вона стосувалася також вчителів та урядовців. Найвища квота, яку могли отримати звичайні професори становила 12.672 к (до прийняття цієї постанови зарплата професора становила 6.400 к, а викладачі отримували по 800 к аж до 20 років стажу за службу). Окрему грошову надбавку діставали викладачі Львівського університету за відповідний стаж роботи. Так, за 5-річний термін служби Адаму Герстману (працював в університеті від 10 серпня 1910 р.) як звичайному професору, на прохання деканату до Намісництва про призначення і асигнування від 1 жовтня 1915р.³¹, надавався перший 5-річний додаток у розмірі 800 крон. Внаслідок цього, річна оплата праці професора збільшувалася від 6400 до 7200 річних крон. При цьому зазначалося, що Скарбова каса має стягнути службову таксу у розмірі 266 к 67 г в 12 рівних місячних окладах, починаючи від 1 жовтня 1915³². За 8 років роботи, цей професор вже мав право до отримання другого додатку, починаючи від 1 жовтня 1918 р.³³

До зарплатні викладачам надавалися звичайні додатки загальні (за стаж роботи) і особисті (за певні професійні заслуги). Вони визначалися МВіО і погоджувалися із Галицьким Намісництвом, відповідно до фінансування університетів у державі. Визначений із них відсоток вказував на додаток призначений викладачам. Це ілюструють наступні статистичні дані³⁴.

Відень	167.614	80%
Прага німецька і чеська частини	21.940	10%
Граз	10.740	5,6%
Чернівці	2.500	1,2%
Інсбрук	2.400	1,1%
Краків	1.600	0,75%
Львів	1.400	0,65%

Таким чином, максимальний додаток до зарплатні, без сумніву, отримували викладачі університету у Відні, мінімальний – у Львові.

Затвердження та асигнування викладачам визначених додатків відбувалося на прохання деканату факультету. Як і для професора Адама Герстмана, деканат теологічного факультету домігся призначення (від 1 січня 1915 р.) і для кс. доктора Блажею Яшовському третього 5 – річного додатку³⁵. Окрім звичайного особистого та активального додатків, викладачам надавалися з наукового фонду стипендії на наукові студії. Наприклад, професору канонічного права Владиславу Абрагаму, згідно з розпорядженням міністра, Головна крайова каса у Львові від 1905 до 1913 р., надавала субвенції у квоті 1.200 к для продовження подальших досліджень з польської історії у Ватиканському архіві³⁶.

Зарплата викладачів-теологів регулювалася конкретними постановами МВіО щодо навчальних предметів та їх грошового виміру. Ц. к. Крайова Скарбова каса, отримала звернення Міністерства щодо виплати 1200 крон доцентіві університету Міхалові Куришові, за викладання спеціальної догматики у зимовому півріччі 1913/14 н. р.³⁷. На той же навчальний рік міністр Віровизнань і Освіти призначив квоту 1600 к – виплату за викладання загальної догматики в Львівському університеті³⁸. Від 1913 р. у розмірі 600 к отримували плату доктор М. Тарнавський (за викладання церковної історії) і доктор М. Курись (за викладання загальної догматики)³⁹. 9 листопада 1914 р. вийшла нова постанова про надання рахунку у розмірі 600 крон за семестр викладачам загальної догматики на теологічному факультеті, що в загальній сумі за 1914/15 н. р. становить 1200 крон⁴⁰. Таку ж платню вони отримували і в 1916 р.⁴¹.

У 1915 р., на місце доктора Карла Єрмія, приступив до викладання східних мов і екзегези доктор Теодозій Галушинський, який повинен був брати оплату у відповідній квоті. Через хворобу доктора Юзефа Комарніцького, у II семестрі 1915/16 н. р. його заміняв професор, доктор Стефан Шидельський, який викладав

Новий Завіт і доктор Галущинський – Екзегезу і Новий Завіт для обох ординаріатів – римо- і греко-католицького. Цим викладачам діставалася також визначена квота⁴². Доктору Т. Галущинському, на I півріччя 1916 р. за викладання східних мов і вищої екзегези Нового Завіту, призначалося по 157 к 50 гал (315 к річних) з кожного предмету, і вищої екзегези Старого Завіту – 400 к (за кожне півріччя). Така квота була усталена у державному бюджеті (за два предмети таку плату брали лише проф. Комарніцький і Мишковський)⁴³.

Виявлений у фонді Галицького Намісництва Центрального Державного Історичного архіву України у Львові список викладачів теологічного факультету Львівського університету на 1917 р., дозволяє відтворити загальну картину доходу професорів⁴⁴. Він, очевидно, враховував оплату за викладання навчальних дисциплін та відповідні додатки.

Ім'я і прізвище викладача	Службовий характер	Сімейний стан	Дохід
Кс. др. Ян Бартошевський	звич. проф.	неодружений	11.200 к
Кс. др. Адам Герстман	звич. проф.	неодружений	7.200 к
Кс. др. Блажей Яшовський	звич. проф.	неодружений	8000 к
Др. Францішек Лісовський	звич. проф.	неодружений	6.400 к
Кс. др. Юзеф Комарніцький	звич. проф.	удівець	10.000 к
Кс. др. Тит Мишковський	звич. проф.	неодружений	7.200 к
Кс. др. Станіслав Нараєвський	звич. проф.	неодружений	8000 к
Др. Стефан Шидельський	надзвич. проф.	неодружений	4.400 к
Др. Мечислав Тарнавський	надзвич. проф.	неодружений	3.600 к
Др. Казимир Вайс	звич. проф.	неодружений	7.200 к

Будь-які зміни у педагогічному навантаженні та зарплатні викладачів супроводжувалися погодженням деканату із Намісництвом. Про це засвідчує розгляд наступних справ. Намісництво виділило кс. професору доктору Шидельському платню лише до кінця березня, але деканат випросив доплати ще на квітень, оскільки тоді закінчувалося зимове півріччя. Аналогічно деканат домігся і оплати, як і в попередні роки, у розмірі 600 к для кс. доктора Міхала Курися за викладання загальної догматики і для доктора Т. Галущинського за викладання східних мов – 167 к і Старого Завіту – 400 к.⁴⁵

Помічниками професорів були асистенти і ад'юнкти (для проведення практичних занять). Ад'юнкту теологічного факультету кс. доктору Владиславу Жили ц.к. Головна каса виплачувала щорічно 210 к.⁴⁶ (від 1 жовтня 1913 до кін. вересня 1915р.). Призначення ад'юнктами факультету на два роки – 1915/16 і 1916/17 отримали кс. доктор Владислав Жила і доктор Константин Богачевський⁴⁷. З огляду на сумлінне виконання своїх обов'язків доктор В. Жила отримав ад'юнктуру на наступні 2 роки. К. Богачевський (був ад'юнктом у 1911/12 і 1912/13, другий раз – у 1913/14 і 1914/15), у зв'язку з виїздами у наукових потребах, залишив свої обов'язки на кс. доктора Яна Перепелицю у 1913/14 н. р, але невдовзі вже вдруге був призначений ад'юнктом. Оскільки обидва ад'юнкти виконували свої обов'язки досить добре, то деканат попросив Намісництво призначити їм по 210 к річних на 1915/16 і 1916/17 роки⁴⁸ (таку оплату вони отримували від 1 жовтня 1913 р.⁴⁹). Про таке ж забезпечення постарався деканат і кс. доктору Якубу Демітровському і кс. доктору Теодозію Галущинському, які обиралися на місце кс. доктора Владислава Жили і кс. доктора Костянтина Богачевського. Вони мали виконувати обов'язки ад'юнктів у 1917/18 і 1918/19рр.⁵⁰

Через тривалу відсутність професора чи доцента до викладання допускалися також супленти (заступники). Якщо вони мали докторат і пройшли габілітацію, МВіО могло призначити їх на постійну посаду приват-доцента чи надзвичайного професора⁵¹.

Викладачам університету, які отримували дохід із фонду вищої школи, не велика кількість студентів позначалася на зарплаті. Така ситуація змушувала їх вдаватися до пошуків додаткового заробітку – у державних відомствах чи викладання у гімназіях⁵². Наприклад, Митрополича консисторія призначила у 1883 р. префекта студій доктора Йосифа Комарницького катехитом у семикласній школі ім. імператриці Єлизавети та катехитом міської професійної жіночої школи у Львові (з 1886 р.)⁵³. Так само, Стефана Шидельського ц.к. Шкільна крайова рада призначила від 1905 р. заступником катехетики з обов'язками викладання у I реальній школі Львова (працював там до 1912 р.) з потрібною кількістю годин того предмету, як зазначалося в уставі від 19.09.1898 р.⁵⁴. Вже у 1909 р. С. Шидельський отримав підтвердження у вчительстві і титул ц. к. професора⁵⁵. Через рік на основі рескрипту від 6. 08. 1907, професор отримав ще додаток до плати у річній квоті 500 к.⁵⁶

Підсумовуючи все вищеподане, слід підкреслити, що призначення на посади викладачів та відповідно оплата їхньої праці відбувалася згідно з артикулом МВіО. У порівнянні з іншими факультетами Львівського університету, теологічний факультет отримував найменше фінансування, а відповідно і найнижчу оплату для викладачів. Це пояснюється, переважно не високою заможністю самих студентів-теологів, яких не рідко звільняли від оплати за навчання. Водночас, надходження із фонду вищих шкіл Австро-Угорської імперії для Львівського університету було в рахунку останніх.

PROFESSIONAL AND NATIONAL STRUCTURE AND MATERIAL PROVIDING OF TEACHERS OF THEOLOGICAL FACULTY OF LVIV UNIVERSITY (1870–1918)

Halyna MATVIYENKO

Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Archives and Ancient History of Ukraine

The article covers the professional and national structure as well as material providing of teachers of theological faculty of Lviv University in 1870–1918. All these features were determined by the decisions of Ministry of Religion and Education, Galician authorities and depended on the quantity of students.

Key words: Lviv university, theological faculty, professors, national structure.

¹ Beck R., Kelle C. Die österreichischen Universitätsgesetze / Beck R., Kelle C. – Wien, 1906. – S. 23.

² Благий В. Структура та викладацький склад вищих шкіл Львова / В. Благий // Вісник Львівського університету. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – С. 217. – (Серія історична; вип. 35–36).

³ Там само, – С. 216.

⁴ Таблиця подається за: Galicja w budziecie Ministerstwa Wyznac I Oньwiaty w r. 1907 // Muzeum. – styczec 1907. – Т. I, Z. 1. – S. 14.

⁵ Грушевський М. Справа українсько-руського університету у Львові / М. Грушевський. – Львів, 1890. – С. 25 – 26.

⁶ ДАЛО, ф. 26, оп.15, спр. 1060, арк. 323–325; 435–438; 439–442.

⁷ Там само, спр. 1059, арк. 17–23.

⁸ Там само, арк. 91–93.

⁹ Там само, арк. 208–210.

¹⁰ Там само, арк. 321–323.

¹¹ Там само, арк. 436–438.

¹² Там само, спр. 1060, арк. 112–115; 148–150.

¹³ Там само, арк. 337–339; 451–454.

¹⁴ Там само, арк. 213–215.

¹⁵ Благий В. Структура та викладацький склад... – С. 218–219.

¹⁶ Finkel L., Starzycki S. Historia Uniwersytetu Lwowkiego. Cz. I, II. / L. Finkel, S. Starzycki. – Lwow, 1894. – Cz. I. – S. 132.

- ¹⁷ Ibidem. – Cz. I. – S. 133.
- ¹⁸ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 26 (Львівський університет), оп. 8, спр. 119, арк. 17.
- ¹⁹ ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1949, арк. 1.
- ²⁰ Там само, спр. 822, арк. 11.
- ²¹ Там само, арк. 7 зв.
- ²² Там само, арк. 16.
- ²³ Там само, арк. 17.
- ²⁴ Там само, арк. 18.
- ²⁵ Там само, арк. 20.
- ²⁶ Там само, арк. 22.
- ²⁷ ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1, арк. 44.
- ²⁸ Там само, арк. 55.
- ²⁹ Там само, арк. 1.
- ³⁰ MAbraham Wiadyslaw / M. // Podkuczna Encyklopedia konwielna. – A, Tom 1 – 2. – Krakow, 1904. – S. 18.
- ³¹ Центральний Державний Історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАЛ), ф. 146 (Галицьке намісництво), оп. 53, спр. 621, С. 3.
- ³² Там само, С. 8.
- ³³ Там само, С. 6.
- ³⁴ Galicja... – S. 14.
- ³⁵ ЦДІАЛ, ф. 146, оп. 53, спр. 621, арк. 3, 5.
- ³⁶ ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1, арк. 119.
- ³⁷ ЦДІАЛ, ф. 146, оп. 53, спр. 582, арк. 3–3 зв, 7.
- ³⁸ Там само, спр. 581, арк. 5.
- ³⁹ Там само, арк. 3.
- ⁴⁰ Там само, арк. 1.
- ⁴¹ Там само, арк. 28.
- ⁴² Там само, арк. 9.
- ⁴³ Там само, арк. 31 – 31 зв.
- ⁴⁴ Там само, спр. 717, арк. 2.
- ⁴⁵ Там само, арк. 19.
- ⁴⁶ Там само, арк. 23.
- ⁴⁷ Там само, арк. 12.
- ⁴⁸ Там само, арк. 22 – 22 зв.
- ⁴⁹ Там само, арк. 23 – 24.
- ⁵⁰ Там само, арк. 35.
- ⁵¹ Благий В. Структура та викладацький склад... – С. 217.
- ⁵² Beck R., Kelle C. Die osterreichischen Universitdtsgesetze – S. 23.
- ⁵³ ЦДІАЛ, ф. 451, оп. 2, спр. 45, арк. 13; Encyklopedia Katolicka. – Lublin, 2002. – Т. 9. – S. 433.
- ⁵⁴ ЦДІАЛ, ф. 451, оп. 2, спр. 45, арк. 2.
- ⁵⁵ Там само, арк. 3.
- ⁵⁶ Там само, арк. 4.